

TRANSFORMACIJA ETNIČNOSTI: PREMIK K JAVNEMU IZRAŽANJU SIMBOLNE ETNIČNE IDENTITETE

Maša Mikola

COBISS 1.01

UVOD

Intenzivnost občutkov druge generacije izseljencev do domovine njihovih staršev in njihova izbira (simbolnih) elementov, ki vpliva na intenzivnost teh občutkov, sta odvisna predvsem od socializacije otrok izseljencev v njihovih primarnih, nuklearnih družinah. Kako druga generacija slovenskih izseljencev elemente, ki so jih spoznavali v svojem otroštvu, izraža v svoji odraslosti, je mogoče v tem času v Avstraliji opazovati neposredno. Druga generacija, ljudje s slovenskimi koreninami, so danes v Avstraliji stari med trideset in štirideset let in živijo v kulturno zelo mešanem okolju, kjer politika multikulturalizma načeloma podpira čez sto petdeset etničnih skupin.

Sestavek temelji na raziskavi, izvedeni konec leta 2002 in v začetku 2003, predvsem med posamezniki s slovenskimi koreninami v avstralskem mestu Melbourne. Zgodovinski razlogi za izseljevanje, čeprav vsekakor nujni za razumevanje sedanosti, niso predstavljali obširnejšega prispevka k zapisu končnih ugotovitev. Tudi življenjske zgodbe so sicer dragocen vir etnološkega znanja in pomemben del arhivskega gradiva naroda, vendar so bile za to tematiko pomembne le toliko, kolikor so vplivale na potomce izseljencev. Raziskava se je osredotočila na sedanost etničnih identitet posameznikov, ki s kulturami prednikov, temeljem njihove etničnosti, nima jo več neposredne zveze. V njihovem prepoznavanju kulture in iskanju mesta zase znotraj nje je zelo pomembno, kako se kultura reprezentira v multikulturni javnosti. To me je vodilo k pregledu medijev, ki največkrat ustvarjajo javne podobe. V multikulturnem avstralskem okolju so v tem smislu zanimivi etnični mediji, sedanji in tisti, zaradi katerih je treba govoriti o njihovi transformaciji, ki je nujna zaradi spremembe življenja v današnjih kapitalističnih (zato pa tudi drugih) družbah, pa tudi zaradi sprememb v diasporah po svetu. Zanimalo me je, kako elektronski mediji vplivajo na odnos občinstva do slovenske etničnosti in vloge, ki jo imajo pri ohranjanju specifične kulture. Ker televizijskega programa v Melbourneu v času raziskave ni bilo, sta za pregled preostala druga elektronska medija: radio na eni strani kot neke vrste tradicionalni medij in internet kot medij sedanosti in prihodnosti.

Pri drugi generaciji, otrocih izseljencev na južno celino, gre za vrsto dinamičnega občutka pripadnosti, ki ni nesprenemljivo zavezana določenim vzorcem kulture, ampak

lahko uspešno krmari med različnimi vidiki te kulture. Sicer je pri tej generaciji še vedno prisotno zavedanje neke statične, idealizirane kulture. Vendar pa je sodobna etničnost slovenskih Avstralcev obenem tudi rezultat etnične izkušnje izseljencev, predvsem pa njihovih potomcev v multietnični in multikulturni družbi. Ta je skozi svoj razvoj vplivala na novo obliko etničnosti, ki je pridobila tudi nov pomen in novo funkcionalnost. Identifikacija z določeno etnično skupino danes pri Avstralcih s slovenskimi koreninami, pa tudi pri večini ostalih, nujno ne pomeni več, da posameznik točno ve, kaj vsebuje ta etničnost. Tudi koncepcija etnične skupine ne izhaja več iz osebne izkušnje. Delno bolj brezvsebinska narava takšne etničnosti omogoča občutek skupnosti brez izgube individualnosti. Na drugi strani je etničnost še vedno povezana z ljudmi, ki imajo tesne in intimne stike s svojimi nuklearnimi in razširjenimi družinami, bližnjimi prijatelji, sosedi.¹ Etnična identiteta je nekaj, kar skoraj ne vpliva na vsakdanje življenje (belcev z evropskimi koreninami). Večinoma ne omeji možnosti izbire zakonskega partnerja. Ne določa, kje živiš, kdo bodo tvoji prijatelji, katero službo boš imel in ali boš izpostavljen diskriminaciji. Etničnost je prostovoljna – v praznovanju posebnih praznikov, kuhanju posebne etnične jedi, določenih frazah, ki jih poznaš v tujem jeziku.

MOŽNOST IZBIRE LASTNE SIMBOLIČNE ETNIČNE IDENTITETE

Težko bi bilo izmeriti moč etničnega občutja, še posebej pri potomcih izseljencev, tudi tistih, ki živijo v Avstraliji. Slovenija ni njihova domovina; zavestno in zavedno sprejemajo možnosti Avstralije. Velikokrat pa druga generacija celo poudarja svoje delno pripadanje slovenstvu. Kot se kaže, je to velikokrat rezultat prepričanja, da imajo zaradi svojih osebnih izkušenj neke druge kulture prednosti v razumevanju razlik med ljudmi na splošno.

»Ampak ja, jaz se čutim, da jaz sem Avstralka, ampak moji pradedi so iz Slovenije in jaz sem zmerom imela občutek, da jaz imam drugo perspektivo kot Avstralc. Moji starši so migranti, pa veš, kaj to pomeni, da prideš z ene druge dežele; (...) to čutiš, da to pridobiš, da pravzaprav imaš blj bogato življenje v Avstraliji, zato maš starše, k pridejo od nekam drugam.« (l. št. 5)

Ko razmišljamo o potomcih slovenskih izseljencev in njihovi etnični identiteti v multikulturnem okolju, moramo najprej odgovoriti na nekaj vprašanj v zvezi z etnično identiteto prve generacije. Do premika v občutenju etnične identitete med prvo in drugo

¹ Mary Waters omenja, da na primer na zabavah na dan irskega sv. Patricka v ZDA ni pomembno, da so ti ljudje Irci, le malo irskega ozadja imajo v svojih zapletenih družinskih drevesih, vendar pa so zabave tople in bogate proslave s tradicijo za ljudi, ki se zberejo na njih vsako leto. *Skupnost*, ki se zbere na proslavljanjih, ni nujno navidezna, je pa prostovoljna ter osebno skonstruirana ameriška stvaritev (Waters, 1990: 166).

generacijo prihaja predvsem v vidnosti značilnih kulturnih elementov v izseljenstem okolju. Druga generacija nima neposredne izkušnje z izseljenstvom, slovenska kultura je zanje zamišljena in simbolična, za nekatere ostaja Slovenija neke vrste mitska dežela, ki jo poznajo iz pripovedovanja svojih staršev. Kljub temu pa v zadnjem času postaja ta pokrajina in kultura vsaj za nekatere veliko bližja. Premik je v veliki meri posledica sprememb v komunikacijah in mobilnosti. Pripadniki druge generacije (pa tudi tretje) obisku jejo domovino svojih staršev večkrat, kot je bilo mogoče v preteklosti. Tako se srečujejo tudi s slovensko sedanostjo.²

Etnična identiteta prve generacije se oblikuje ob konkretnih pojavnih simbolih, kot so značilna hrana, folklor, slovenska ljudska in narodnozabavna glasba. Pri drugi generaciji je etnična identiteta še vedno močno povezana z njihovimi starši, je pa tudi odvisna od multikulture okolice. Simbolika je podobna, kot pri prvi generaciji, čeprav druga generacija bolj in veliko lažje zanemarja in tudi izključuje nekatere vidike slovenske kulture, s katerimi se ne more poistovetiti (kot takšna se kaže na primer tradicionalna slovenska hrana; podobno se včasih dogaja tudi s tradicionalno slovensko glasbo). Simbolika pri drugi generaciji vsaj delno, a kljub temu prepričljivo, vstopa v javno sfero.

Slovenska etnična identiteta je le ena izmed identitet in v različnih trenutkih posamezniki poudarjajo različne vidike svojih identitet. Multipla identiteta je dinamična in etnična identiteta v sedanosti za svoj obstoj vse manj potrebuje fizično skupnost. Predstavniki druge generacije so večino svojega socializacijskega obdobja preživeli v stiku z mitično, imaginarno, oddaljeno kulturo staršev. Zdaj dobiva ta dežela za njihove otroke neke druge pomene. Še vedno ostaja imaginarna, vendar pa je po drugi strani lahko zdaj tudi čisto realna, oprijemljiva, lažje dobi svoj smisel.

V zvezi z občutenjem etničnih korenin lahko v Avstraliji precej predvidevamo na podlagi ameriškega modela. Mary Waters je pri Američanih s koreninami evropskih belcev v začetku devetdesetih let 20. stoletja ugotavljala, da se sčasoma in skozi generacije posamezniki asimilirajo bolj progresivno, kljub temu pa to ne pomeni, da izgubijo svojo staro identiteto.³ Avstralska politika mogoče prav s tem, ko poudarja in dopušča raznolikost, hitro in učinkovito homogenizira ljudi.

»Jaz sem seveda za multikulturalnost, tukaj imamo 170, 180 raznih jezikov, tu v Avstraliji celo več in Avstralija je v svetu znana, da je multikulturalna država in da uspešno skupaj živimo kot Avstralci. Čeprav imamo svoje identitete, na primer mi kot Slovenci, ampak da znamo skupaj živeti. Čeprav so problemi po celem svetu, tu v Avstraliji pa uspešno živimo skupaj in čeprav imamo

² Čeprav gre še vedno velikokrat le za obiske sorodnikov na deželi, pa druge in tretje generacije same težijo k spoznavanju dežele kot celote, brez takšne čustvene navezanosti na (zapuščen) dom, kot je (bilo) značilno za njihove starše.

³ Glazer in Moynihan sta govorila, da »Američani postajajo ves čas bolj Američani in manj etnični. S sodelovanjem v tem procesu pa lahko simultano postanejo tudi bolj etnični« (Glazer in Moynihan, v: Waters, 1990: 53).

svojo identiteto, smo Avstralci. Živimo kot Avstralci, kot ponosni člani te države. Ob istem času pa lahko kažemo avstralski skupnosti, kaj je naša pripadnost, kaj je naš background (ozadje).« (I. št. 7)

Avstralija je stara približno dvesto let, ki niso bila preveč nasilna, dramatična ali junaška. Ni ravno patriotska država: ni doživela bojev za osvoboditev izpod kolonialnih oblasti, revolucij, državljskih vojn ali vojn s tujimi silami na svojem ozemlju.⁴ Boji za podjarmljen je aboriginov so bili skoraj kolektivno izključeni iz narodnega spomina. Avstralci težko gradijo nacionalne legende. Včasih sta imeli ekonomska moč in blaginja vlogo neke vrste ideologije. Z realnimi plačami, naraščajočimi cenami hiš in s padajočim odstotkom lastnikov materialna prosperiteta ne more biti več ključ narodne enotnosti. Treba je iznajti neko novo povezavo.

Vrnitev k etničnim koreninam z manj čustvenega tveganja

Etničnost je v sodobnosti po eni strani še vedno praksa družine in njene tradicije (ne več toliko društvenega življenja) in zato zasebna. Po drugi strani je prešla v javnost s svojimi razpoznavnimi simboli. Ljudje lahko konstruirajo podobo tega, kaj pomeni biti npr. Italijan, Poljak ali Slovenec iz zgodovinskega (družinskega) etničnega spomina ali iz neke skupne, javne popotne malhe slovenskih, poljskih ali italijanskih stereotipov. Izbereš lahko vidike etničnosti, ki so ti všeč, in ovržeš tiste, ki ti niso.

Koncept simbolične etničnosti Herberta J. Gansa pravi, da takšna etničnost pomeni tradicijo, ki jo lahko občutiš brez tega, da bi jo vključeval v vse vidike svojega življenja. Simbolična etničnost tako zavzame bolj ekspresivno funkcijo. S simbolično etnično identiteto je mogoče doseči dva učinka: človek lahko ostane individualist, kar je visoka vrednota postmoderne družbe, obenem pa se čuti del skupnosti, kar mu daje občutek varnosti.⁵ O tem lahko govorimo tudi v avstralsko-slovenskem izseljenskem okolju.

Nekateri avtorji simbolične etničnosti pravijo, da je etničnost v sodobnosti vse bolj izražena le še v zasebni sferi prostočasnih aktivnosti (to pravi na primer Richard Alba, 1990). Avstralski primer kaže, da etničnost postaja tudi *javna*,⁶ vendar ne v smislu oblikovanja novih fizičnih etničnih skupnosti (ki temeljijo na članstvu), ampak v izražanju individualne etničnosti v javnosti, npr. s prisotnostjo na etničnih praznikih ali skupnim slavljenjem etničnih praznikov z ljudmi drugih etničnih pripadnosti.

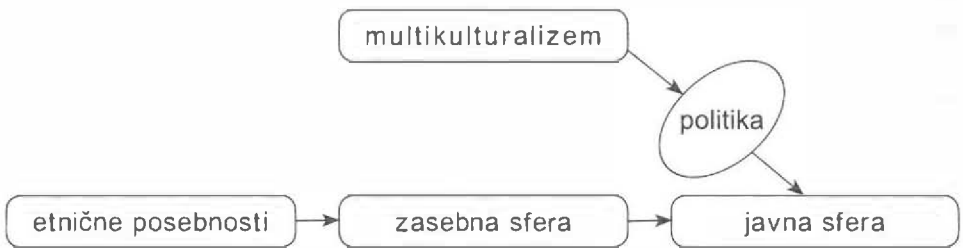
⁴ Seveda si Avstralija kot del britanskega imperija nekaj zgodovine deli z Veliko Britanijo in v tem duhu so številni avstralski vojaki v prvi svetovni vojni herojsko umrli pri Galipoliju.

⁵ Alexis de Tocqueville je že v 19. stoletju pisal o ameriškem značaju, ki mu lahko v Avstraliji najdemo precej vzporednic. Tocqueville je govoril o dveh konfliktnih vrednotah: individualizmu in podobnosti oziroma o samozaupanju in kooperaciji (Tocqueville, v: Waters, 1990: 148). Opazil je, da medtem ko individualizem vodi ljudi k temu, da najdejo svoja lastna prepričanja znotraj sebe, je izolacija kompatibilna s podobnostjo, ker ljudje nenehno iščejo potrditev svojih prepričanj od ljudi okoli sebe.

⁶ Predvsem s svojimi simboli na javnih mestih ter z javnimi praznovanji etničnih praznikov.

»Večina mojih prijateljev niso Slovenci (...) Jaz ne razlikujem. Jaz imam dosti prijateljev od vsepovsod: Italijani, Azijci, seveda Slovenci, Avstralci in je res lepo, ko drugi vidijo (...) da rečejo: 'O, mi pa to imamo radi tudi. Kaj pa je to? To, polka pa valček pa, kako lepo pojejo.' In imam ponos potem, ko slišim takšen komentar. Yeah (ja), ali: 'Imate zelo lepe noše.'« (I. št. 7)

O premiku preoblikovanih etničnih manifestacij iz zasebne v javno sfero govori tudi John Edwards. Nekatera družbena etnična znamenja se po njegovem mnenju dolgo ohranjajo zato, ker so javna in simbolna. »Obleka, okrasje, ples in pesem lahko izginejo kot navadna znamenja v življenju skupine, medtem ko se ohranjajo (ali ponovno pojavljajo) kot javna simbolna znamenja. V tem primeru je njihova pojavnost pogosto omejena s posebnimi festivali, dnevi in podobnim, kar je povezano s komercialnim interesom, in ti lahko postanejo dostopni vsakomur, ne glede na to, ali je ta pripadnik skupine ali ne« (Edwards, v: Hutchinson in Smith, 1996: 228).⁷ Manifestacije etničnosti stopajo iz zasebne družinske in društvene sfere v javno (glej sliko 1), v kateri slavijo praznike multikulturalnosti in specifičnih etničnih kultur, npr. kitajsko novo leto in islamski ramadan.

Slika 1: Premik etničnih posebnosti iz zasebne v javno sfero.

Pri posameznikih s slovenskimi koreninami v Avstraliji se danes že kaže trend čustveno veliko ohlapnejšega odnosa z domovino staršev oziroma starih staršev in s kulturo prednikov. Vendar pa to še ne pomeni, da se tretja generacija, razen številčno, od slovenske kulture tudi bistveno odmika. Nekateri avtorji opozarjajo na to, da prav tretje generacije po svetu postajajo zvestejše privrženke domovinam prednikov, kot so bile druge generacije. Eden izmed prvih, ki je oblikoval idejo o vmitvi tretje generacije,

⁷ Identiteta pa kljub vsemu ne more obstajati ločeno od skupine in simboli so del kulture. V tem smislu lahko na simbolično etničnost gledamo kot na indikator ohranjanja etničnih skupin in kultur. Simbolična etničnost ne potrebuje delujočih skupin ali mrež; občutja identitete se lahko razvijejo skozi povezave s simboličnimi skupinami, ki se nikoli ne srečajo, ali s kolektivitetami, ki se srečujejo občasno. Iz istega razloga simbolna etničnost ne potrebuje izkušenj kulture, čeprav simboli izhajajo iz nje (Gans, v: Hutchinson in Smith, 1996: 149).

je bil Marcus Hansen,⁸ ki je govoril, da je lahko vrnitev tretje generacije sama po sebi le ena izmed različnih simboličnih etničnosti. Tretja generacija se lahko preteklosti dotika z manj čustvenega tveganja kot prva in druga, ki ji še vedno poskušata ubežati (Gans, v: Hutchinson in Smith, 1996).⁹

»Ta, tretja generacija se bolj zanima za to sodobno Slovenijo. Ne za tiste ikone slovenske kulture (...) Mi, druga generacija, se zanimamo in tretja generacija se tudi zelo zanimajo (...) So prebrali moderno literaturo, to najnovjejšo, ki so v Sloveniji. Šalamuna so radi brali, Blatnika, njegove novele (...) In imajo zelo radi Slovenijo, jo tudi obiskujejo in imajo radi način življenja tam. Glasba jih tudi zanima. Laibach, moderna glasba. Njih ne zanimajo polke (...) Oni bi radi videli, kaj je moderna Slovenija, ne stara, ne Slovenija iz pred petdesetih let.« (I. št. 11)

Vrnitev k etničnim koreninam pri tretji generaciji, kot nakazuje ameriški primer v sedemdesetih letih, ki ga lahko pričakujemo tudi v Avstraliji, je del procesa etnične transformacije. Izhaja iz občutja kulturne varnosti potomcev priseljencev, ki izražajo svojo stabilno družbeno pozicijo znotraj večinske družbe.¹⁰ Etničnost je sama po sebi postala vidnejša, tudi simboli, ki jih zdaj uporablja tretja generacija, so morda bolj vidni v javnosti. Pa ne le zaradi tega, ker so ljudje srednjega razreda, ki jih uporabljajo, bolj vidni kot njihovi revnejši predniki, zdi se, da bolj zato, ker so nacionalni mediji spretnješi pri komuniciranju s simboli, kot so bile etnične kulture in organizacije predhodnih generacij.

V multikulturnem okolju na izražanje etničnosti poleg večinskih vplivajo tudi manjšinski, etnični mediji. Vendar pa avstralski etnični mediji verjetno že zaradi avstralskega multikulturnega nadzora¹¹ nad pripadniki etničnih skupin nikoli niso izvajali občutnejšega zavračanja realnosti, v kateri so ti živeli. Etnični mediji so se tako bolj ali manj le na nek način skladali z realnostjo življenja ljudi v skupnosti (ne pa tudi zunaj nje), jo odsevali, ne pa tudi aktivno oblikovali ali preoblikovali. Ob slovenskih radijskih oddajah v Avstraliji se samo od sebe poraja še eno vprašanje, če prisluhneš njihovi vsebini: če so to instrumenti za neko kulturno preživetje, kakšne vrste kulturo želijo ohraniti?

⁸ Vir: H. J. Gans: Symbolic ethnicity: the future of ethnic groups and cultures in America, *Ethnic and Racial Studies*, 2: 1 (1979), 9–17. Hansen je eden od avtorjev, ki govorijo o simbolični etničnosti po Gansu.

⁹ Zlatko Skrbiš omenja, da vse večja globalna mobilnost omogoča tudi neprestano možnost oblikovanja in ohranjanja diasporičnih skupnosti. Kot pravi, »spremembe, ki jih pogojuje nov tip mobilnosti, povzročajo povsem nov način dojemanja in razumevanja identitet posameznikov in skupnosti« (Skrbiš, 2003: 18).

¹⁰ Nedvomno ima nekaj vpliva na to tudi splošni občutek Avstralcev (tako kot Američanov), ki pravi, da je »vsak od nekod prišel«.

¹¹ Predvsem z državno finančno pomočjo etničnim skupinam, s katero so si državne institucije pripisale tudi možnost oblikovanja splošnih medijskih programskih shem in nadzora nad vsebino.

DIASPORIČNI MEDIJI KOT SREDSTVO OHRANJANJA ETNIČNE RAZNOLIKOSTI – SLOVENSKI ETNIČNI MEDIJI V MESTU MELBOURNE

V Melbournu dve multikulturni etnični radijski postaji, SBS in 3ZZZ, predvajata tudi program slovenske etnične skupnosti. Prva je državna, druga zasebna. Imajo tudi televizijo SBS, ki poleg svojega predvaja še program etničnih skupin. Slovenci so imeli v preteklosti še nekaj etničnih glasil, predvsem tistih, ki so jih izdajala etnična društva. Ta so izdajala tudi nekatere literarne publikacije. V primeru spletnih strani težko govorimo o kakršnikoli lokalnosti.

V nadaljevanju se bom osredotočila na elektronske medije. V času raziskave slovenski televizijski program na postaji SBS ni potekal, zato je študija zajela le radijske programe. V pregledu slovenskega radijskega programa je postalo jasno, da ima prva generacija (ki tvori tudi večino občinstva) zelo velik vpliv na določanje vsebine. V programu si želi jo tradicionalnih elementov, na primer tradicionalno slovensko ljudsko glasbo (in tudi narodnozabavno), zborovsko petje, folkloro in slovenske zgodbe. Viden odpor imajo do sodobne glasbe iz domovine. Vsi ti dejavniki odsevajo ne le oddaljevanje kultur prve in druge generacije, ampak tudi nenaklonjenost prve generacije do spreminjanja lastnih dojemanj države, v kateri so bili rojeni.

Radio SBS je danes na najbolj jezikovno raznolika radijska postaja na svetu, na njej je mogoče slišati 68 različnih jezikov. Po skromnih začetkih leta 1975,¹² ko sta dve poskusni postaji v Sydneyju in Melbournu začeli predvajati nasvete o spremembah v zdravstvenem sistemu, radio SBS danes oddaja 24 ur na dan, 7 dni v tednu. Obstajata dve frekvenci v Sydneyju in Melbournu ter nacionalno omrežje, ki trenutno vključuje 13 krajev oz. območij po Avstraliji.¹³ Vse programe je zdaj mogoče slišati tudi neposredno po internetu. Kot pravijo, je njihovo glavno občinstvo 2,7 milijona Avstralcev, ki doma ne govorijo angleščine. Čeprav oddajajo v angleščini, npr. oddaji Svetovni pogled (*World View*) in mladinska Alkimijska (*Alchemy*), služijo tudi potrebam in željam drugih. Vsi etnični jezikovni programi imajo na SBS enotno shemo. Vse oddaje se začnejo z enakim zvočnim signalom in potem predvajajo mešanico novic. Kot pravijo, radio SBS informira, izobražuje in zabava Avstralce. Je medij vključitve, »brez tega radia bi četrтина avstralske skupnosti ostala v izolaciji,« so prepričani. »Radio SBS je most, ki ta dva dela povezuje.«¹⁴

Avstralski Slovenci imajo enkrat na teden svoj program na nacionalni ravni, kar pomeni, da ga lahko slišijo skoraj povsod po Avstraliji. V Sydneyju in Melbournu so oddaje dvakrat na teden. Programska shema je na nacionalni in lokalni ravni zelo podobna. Oddaje so v času raziskave trajale po eno uro, ki v splošnem vsebuje: novice iz

¹² To je bilo v začetku avstralske multikulture politike.

¹³ Adelaide, Adelaide Foothills, Bathurst, Brisbane, Canberro, Darwin, Hobart, Newcastle, Hunter Valley, Perth, Wagga Wagga, Wollongong in Young.

¹⁴ Vir: www.sbs.com.au/radio.

Slovenije (oglašanja novinarjev s slovenskih radijskih postaj), novice iz skupnosti (obvestila slovenskih organizacij), novice iz Avstralije (obvestila avstralskih organizacij), obvestila avstralske socialne službe in posebna zdravstvena obvestila, slovensko glasbo, občasno poročila iz drugih delov slovenske diaspore po svetu (npr. v času raziskave iz Argentine, ZDA in Nemčije), občasno tudi novice iz skupnosti po drugih delih države (v času raziskave je sodelovala skupnost iz Perth na zahodni avstralski obali), občasne zvočne mostove (skupni program neke slovenske radijske postaje in radia SBS), pogovore z gosti v studiu in zunaj njega. Radio SBS vsak mesec okvirno določi temo, o kateri naj bi v tem času spregovoril vsak etnični program, kar pa ni nujno.

Slovenski etnični program na radijski postaji SBS je v prvi vrsti namenjen prvi generaciji Slovencev v Avstraliji. Druga generacija (in tretja) je s svojimi željami iz prispevanja k vsebini oddaje praktično izključena, nekateri pripadniki mlajše generacije pa oddajo – prav tako kot njihovi starši – želijo takšno, kot je. Poslušalcev mlajših generacij oddaje v slovenskem jeziku je malo. Vzroki za to so: novice jih ne zanimajo, ni jim všeč glasba, v tem terminu nima jo časa ali ne razumejo slovenskega jezika. Mlajša generacija ne kaže posebnega zanimanja ali želje za to, da bi se program spreminjal. Nasploh je v zvezi z radijskimi oddajami mogoče zaznati apatičnost brez interesa, da bi se oddaja, katere obstoj je odvisen od števila pripadnikov etnične skupine, aktivno nadaljevala v prihodnosti.

Druga radijska postaja, ki prav tako gosti slovenske oddaje v Melbournu, je radio 3ZZZ, ki je zasebna radijska postaja, kljub temu pa jo delno podpira država. Deluje na prostovoljni osnovi. 3ZZZ nima vsedržavne zasnove, oddaja na 92,3 FM samo v Melbournu in okolici. Oddajanje radia se je poskusno začelo v letih 1988/89, slovenske oddaje so se začele leta 1989. Program v slovenskem jeziku (Magazin program) je na sporedu enkrat na teden, od tega enkrat na mesec uro vodijo mladi. V času raziskave so jo vodili trije predstavniki druge generacije, otroci slovenskih priseljencev, vsi stari okoli trideset let. »Mladina« na 3ZZZ sodeluje od leta 1994 s svojo samostojno uro vsako sredo v mesecu. Tudi mladinska radijska ura v veliki meri služi prvi generaciji.¹⁵ Program slovenske oddaje na 3ZZZ je sestavljen iz: značilne zvočne najave, novic iz Slovenije, obvestil slovenskih društev v Melbournu in verskega središča, voščil in čestitk poslušalcev, pogovorov z gosti v studiu ali po telefonu, obveščanja skupnosti o tedenskih dogodkih, kratkih informacij o kakšni svetovni zanimivosti in slovenske glasbe.

Slovenski program ima na 3ZZZ nekoliko manj omejitev s strani radijske postaje kot na SBS. *Jingle*, ki napoveduje začetek oddaje, npr. izberejo ustvarjalci oddaje in je ne določa radijska postaja, tako kot na SBS.¹⁶ Vsebinsko je 3ZZZ podoben državnemu SBS-u, razliko je mogoče opaziti v tem, da (za večjo domačnost) vsebuje še rubriko voščil in čestitk in posveča več pozornosti novicam iz skupnosti. Slovenci na 3ZZZ pravzaprav ne krajšajo obvestil, ki jih pošljejo iz društev, ampak jih objavijo v obliki,

¹⁵ Mladi si tukaj le nekoliko več privoščijo v zvezi z glasbo kljub odporu do sodobne, pa čeprav slovenske glasbe prve generacije.

¹⁶ Slovenska radijska ura se tako začne z narodnozabavnim napevom.

v kakršni so jih dobili.¹⁷ Vzrok za to je verjetno tudi, da društva delno finančno podpirajo program na 3ZZZ. Drugi del finančne pomoči prihaja od poslušalcev. Vsako leto namreč radio 3ZZZ pripravlja t. i. Radioton, ki ga mora za to, da obdrži svoj program, podpreti vsaka etnična skupina s prispevki svojih poslušalcev. Ob vsem je treba skrbeti tudi za stalno število članstva, ki je nujen pogoj za obstoj oddaje. O številu poslušalstva je urednica in voditeljica oddaj povedala: »Tako, kaj vem ..., od tristo do petsto. Po mojem lahko jih je več, lahko pa jih je manj. To je odvisno.« Eden izmed sodelujočih na »mladinski uri« pa je dejal takole:

»Ne dosti. Problem je v tem, da mi tudi moramo za bolj starejšo publiko imet tiste stvari, kaj oni majo radi, nekateri enostavno ne poslušajo slovenske oddaje, ne da nočejo, ampak imajo druge stvari: delajo, grejo ven, študirajo. Jaz bi rekel, da približno tisoč ljudi na teden to posluša. Jaz to osebno rečem, morda več, morda manj, odvisno. Če sem jaz gor, potem malo manj (smeh), ne vem.«

Na radiu 3ZZZ danes deluje 58 različnih etničnih skupin. Vsebina slovenske oddaje je precej statična, čeprav sproščena. Vsekakor pa je namenjena prvi generaciji, prav tako kot program na SBS. Eden izmed vzrokov nezanimanja mlajših generacij za slovenske radijske oddaje je poleg tega, da programa ne utegnejo poslušati, tudi, da jih program vsebinsko ne zanima, veliko pa jih tudi ne razume slovenščine, ki jo uporabljajo na radijskih postajah.

Glede na to, da obe radijski postaji oddajata slovenski program za peščico prve generacije Slovencev, bo zanimivo oddaje spremljati v prihodnosti. Dejstvo, da je celo mladinska oddaja, ki jo prostovoljno pripravljajo mlajše generacije, namenjena prvi generaciji, oddajam ne obeta svetle prihodnosti. Nekaj časa se bodo gotovo še lahko obdržale, tudi z mladimi voditelji, čez čas pa bodo nujne nekatere spremembe (morda delni prehod jezika v angleščino), če bodo slovenske oddaje še želele obstajati.

Čeprav interneta in spletnih strani ne moremo omejit teritorialno, lahko omenim, da verjetno najkompleksnejše spletne strani, ki jih ustvarjajo Slovenci v tujini, spletne strani Thezaurus, nastajajo v Melbourneu. Vsaj v zadnjem času oblikujejo novo medijsko etnično polje med Slovenci v Avstraliji in drugje po svetu. Največ uporabnikov naj bi bilo iz ZDA, veliko tudi iz Avstralije in Slovenije, skupaj pa iz triinpetdesetih držav po svetu. Uporabljajo slovenski in angleški jezik. Spletne strani Thezaurus so začele delovati leta 1999 in od takrat so razvili več projektov, ki jih ponujajo kot sklope spletnih strani. Najbolj zanimivi so verjetno razpravni forumi, ki so sredstvo za online komunikacijo, odprti so vsakomur. Registrirani člani imajo možnost objave in urejanja kratkih člankov, lahko pa tudi dodajajo informacije o kulturnem delovanju slovenskih organizacij. V času raziskave je bilo na straneh dvanajst glavnih forumov v treh kategorijah: *Slovenian Forums – Thezaurus.com (slovenski forumi – Thezaurus.*

¹⁷ Za to v enurni oddaji porabijo kar dobrih dvajset minut.

com), *Slovenian Connection (slovenska povezava)* in *Slovenian Language and Cultural Resources (slovenski jezikovni in kulturni viri)*. Spletne strani Thezaurusu veliko prispevajo k spremembi dinamike slovenske skupnosti v Avstraliji in slovenske diaspore po svetu. Ustvarjajo prostor za komunikacijo, interakcijo in debato (predvsem s svojimi razpravnimi forumi). »Razpravni forumi so lahko neke vrste zmerne arene za vroč kulturni in politični boj« (Mallapragada, v: Gauntlett, 2000: 183). O omenjenem pri Thezaurusu (zaenkrat še) ne moremo govoriti, ima pa možnosti, da se z njegovo pomočjo razvije debata, ki temelji na drugačni publiki, kot jo ima tradicionalna skupnost in tudi tradicionalni etnični mediji.

Vplivi »novih etničnih medijev« na življenje in identitete druge generacije – odpravljanje prostora kot ovire

V splošnem mediji nedvomno vplivajo na oblikovanje identitet in pri tem je mobiliziranih veliko medijev: velikih in majhnih, modernih in tradicionalnih. Raznolikost takšnih medijev se sklada z občinstvom, ki ga imajo. Nekateri težijo k temu, da so izključno mediji določene skupine. Drugi so mediji določene skupine in hkrati tudi preostalega prebivalstva.¹⁸

Radijski programi in spletne strani imajo elektronski značaj in bi bili tako lahko morda bolj fleksibilni v prilagoditvi željam posameznikov ter bolj osebni od tiskanih medijev. Ker medija služita relativno različnemu občinstvu, je težko posploševati ocene o bližini posameznega medija za vsako izmed občinstev. Vsaj za radijske oddaje lahko rečemo, da so precej nefleksibilne, se ne spreminjajo, kljub temu pa ustrezajo željam primarnega občinstva. Zaradi svoje narave slovenski etnični radijski program ne doseže pomembnega dela ljudi, ki se identificirajo s to etničnostjo. Z eno ali dvema urama programa na teden služi ozki, specifično določeni skupini ljudi. Nedinamična oblika oddaje, relativna nespremenljivost vsebine, slovenski jezik in nadzor radijskega medija s strani prve generacije je pomenil, da radio kot praktično edini elektronski etnični medij v času odrasčanja in socializacije druge generacije ni imel občutnejšega vpliva in pomena.¹⁹ Internet bi bil lahko na drugi strani pomožnejši medij simbolične etničnosti, produkt dinamičnega načina življenja, nedoločen v času in prostoru, kljub temu pa medij, ki bi se osredotočal na specifično občinstvo; v našem primeru na prihodnje generacije slovenskih Avstralcev. Pri tem internet že s svojim značajem in zahtevo po

¹⁸ Mediji te vrste naj bi povzročali razlikovanje v družbi. Vendar pa lahko sprožijo tudi nastanek tega, kar Peter Dahlgren imenuje mikro javne sfere (Dahlgren, 1994). Prej ali slej lahko namreč pričakujemo, da se manjše sfere infiltrirajo v vrednote in proceduralne modele, ki prevladujejo v širših sferah. Prej ali slej lahko pričakujemo (morda spremembo celo že občutimo) izpostavljenost tradicionalnih skupin praksam, ki vsebujejo svobodno argumentacijo in odprto debato. Prej ali slej se lahko začne proces homogenizacije, ki vpliva na notranjo organiziranost skupnosti (Dahlgren, v: Liebes in Curran, 1998).

¹⁹ Otroci ga niso nikoli poslušali v večjem številu. Pasivno že, aktivno pa večinoma nikoli.

možnosti dostopa velikokrat izključuje tiste, ki so vključeni v prej omenjeni radijski medij. Ob vsem se pojavi tudi že omenjeni dvom o tem, ali etnični medij sploh lahko ohranja etnične razlike v multikulturnem avstralskem okolju, ali pa jih s svojo državno podporo le uspešno homogenizira.

V zvezi s trenutnim radijskim programom v Melbournu že zaradi specifičnega jezika in posebne glasbe težko govorimo o podleganju pritiskom homogenizacije. Tudi programske značilnosti, ki odsevajo skupinsko doživljanje identitete, so vezane na fizično bližino in stereotipne, tradicionalne oblike. Etnični radijski medij služi skoraj izključno slovenskim izseljencem prve generacije, in to oba programa na obeh postajah. Slovenski etnični radijski program tako vsaj v večji meri ne vpliva na oblikovanje ali ohranjanje etničnih identitet druge in naslednjih generacij. Bolj kot etnični vpliva nanje radio večinske družbe s splošnimi etničnimi poudarki. Drugače bi lahko rekli za internet, če bi omogočal produkcijo kulturne identitete, ki jo kažejo kompleksna življenja izseljencev in potomcev izseljencev.²⁰

»Ni slovenske okolice tu. Internet je za mene neka slovenska okolica. To jaz grem na internet okolje, zato ... tam so strani in vse po slovensko. In to je en kanal na Slovenijo.« (l. št. 4)

Ker je internet kot medij veliko bolj prilagojen vsakemu posamezniku in je tudi anonimen, pri ljudeh morda niti ne vzbuja kakšne večje želje po krepitvi ali izražanju skupinske identitete. Za to obstaja določen potencial, vendar v našem primeru spletne strani, namenjene slovenskim izseljencem (pa tudi drugim), delujejo še premalo časa (ali niso organizirane tako), da bi na primer v svojih razpravnih forumih proizvedle kakšno bolj opazno *online* debato skupnosti. Ciljna skupina internet (še vedno) večinoma uporablja izključno za zbiranje informacij.

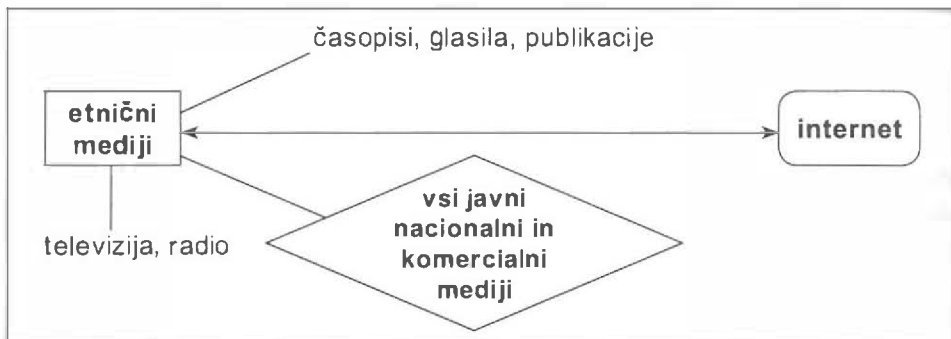
Vsekakor je novemu mediju treba priznati, da s svojo naravo tudi v izseljenstvu delno odpravlja prostor kot oviro. Občutenje daljave s strani druge generacije je tako drugačno kot pri prvi generaciji. Veliko je danes dinamičnih »omrežij transnacionalnega povezovanja ljudi s specifičnimi interesi« in takšno povezovanje je »selektivno in fleksibilno, ter vse manj odvisno od prostorske oddaljenosti sodclujočih subjektov« (Mlinar, 1990: 35). Ena izmed interesnih skupin, ki se ohranja s pomočjo tehnologije in ji posameznik v sodobnosti na nek način pripada, je lahko tudi tista, ki svoje člane rekrutira na podlagi etnične pripadnosti. Pri tem je etničnost lahko spremenljiva, pa tudi anonimna. Medij, ki omogoča anonimnost, pa lahko uporabimo za oblikovanje osebnih zgodovin in spominov, z njim ponudimo pot, po kateri si »izseljenci« naslednjih generacij predstavljajo skupnost, proces ponovne iznajdbe skupnosti v digitalizirani diaspori pa lahko zadovolji potrebo po kovanju kulturnih in družbenih povezav, ki oblikujejo smisel identitete. O tem je govoril Howard Rheingold (1993), ko je dejal,

²⁰ Splet ponuja priseljenski populaciji prostor, kjer se lahko (v nasprotju s tradicionalnimi mediji, kot je *mainstream* televizija) izseljenci počutijo kot doma (Mallapragada, v: Gauntlett, 2000: 185).

da so »virtualne skupnosti delno odgovor hrepenenju po skupnosti, ki je sledila dezintegraciji tradicionalnih skupnosti po svetu« (Mallapragada, v: Gauntlett, 2000: 181). Mladi so v Avstraliji le z delčki slovenske kulture v svojih življenjih lahko drugačni, lahko ustvarijo neke vrste svoje etnične subkulture. Kot najustreznejši medij za iskanje informacij, kasneje pa tudi za razpravo, se vsekakor kaže svetovni splet.

Skupnost skozi novo informacijsko komunikacijsko tehnologijo

Pri mnogih etničnih skupinah lahko zaznavamo odmikanje od tradicionalnih, linearnih, enosmernih medijev, ki pasivnim prejemnikom posredujejo standardizirano ponudbo po standardiziranem urniku. Takšna etnična komunikacija sicer v Avstraliji še vedno poteka, vendar ni namenjena slovenskim Avstralcem druge generacije. Premik poteka v smeri proti fleksibilnim, bolj osebnim in interaktivnim medijem (glej sliko 2), ki ustrezajo individualnim potrebam (Jasem in Desmond; Ruben, v: Mlinar, 1990: 83).

Slika 2: Premik k fleksibilnejšim medijem.

Študije govorijo o tem, da internet zaradi svoje *takojšnjosti*, interaktivnosti in neomejenosti v dosegu diasporičnih skupin omogoča, da te doživijo skupnost na nov način, preidejo nacionalne meje, na novo izrazijo in obdelajo svoje kolektivne spomine ter da obnovijo skupnosti po izbranih (in pogosto multiplih) sorodnostih in ne (le) po teritorialni sorodnosti (Poole, 2002).²¹ Izkušnja premestitve v času in prostoru

²¹ O elektronskih komunikacijskih oblikah so najprej govorili v teorijah »globalne vasi«, kjer informacije potekajo svobodno in kjer ni meja za njihovo pridobitev (Gates, 1995; McLuhan, 1964; Negroponte, 1995). Potem so se pojavile številne študije, ki so poskušale povezave načrtati v obliki transnacionalnih kultur. Druge so raziskovale vlogo elektronskih oblik medijev v oblikovanju »embrijskih javnih sfer«, npr. med hindujskimi južnimi Azijski (Gillespie, 1995) in Iranci (Sreberny, 2000), živečimi v Londonu. Vlogo interneta kot pripomočka diasporičnih skupnosti so raziskovali v indijski diaspori v Ameriki (Mallapragada, 2000), turški diaspori (Robins in Aksoy, 2000) in še posebej v zvezi z mednarodnimi tokovi v arabskem svetu (Alterman, 1998; Anderson, 1997; Burkhart, 1998; Dresch et al., 2000; Rathmell, 1997) (glej: Poole, 2002: 53).

– učinek potopitve v internetno kulturo – lahko posameznike pripelje do tega, da svoje identitete vidijo v drugačni perspektivi. V zvezi z internetom je zanimivo opazovati tudi idejo skupnosti, saj je lahko konstrukcija ideje skupnosti, ki ji pripada posameznik in s katero se identificira, zelo specifična. V zvezi s tem pa v slovenski skupnosti v Melbournu (v Avstraliji in po svetu) ugotavljam naslednje: Spletne strani Thezaurus imajo na primer primerne nastavke za dinamično, transnacionalno omrežje, ki bi ljudi povezovalo na podlagi etničnega kriterija²² ne glede na prostorsko oddaljenost. V razpravnih forumih je mogoče opaziti, da kljub vsemu sodelujejo večinoma le ljudje iz Avstralije in Slovenije.²³ Zato (zaenkrat še) ne moremo govoriti o resničnem transnacionalnem povezovanju. Med potomci Slovencev v Avstraliji (in po svetu) bo v prihodnosti verjetno peščica posameznikov svoj interes za slovensko etničnost ohranjala in izražala s pomočjo interaktivnih medijev. To bo morda čez nekaj časa edina možnost za kulturne in družbene povezave, ki oblikujejo občutek identitete. Manj verjetno je, da bodo etnično ozaveščeni posamezniki internet uporabljali kot glavno polje krepitve svoje multiple etnične identitete.

MULTIPLE, HIBRIDNE IN DINAMIČNE IDENTITETE KOT POSLEDICA MULTIKULTURNE DRUŽBE

Etnična identiteta je dinamična. Podlago ima tako v posamezniku kot v skupini, nanjo pa (kot na vsako človekovo identiteto) do določene mere vpliva še telesna identiteta.²⁴ Posameznikove skupinske identitete (kamor spada tudi etnična) je danes težko ločiti, ker je človek vedno vpet v mrežo raznih odnosov. Vse večja mobilnost, računalniško posredovana komunikacija in internet so še dodatni vzroki za spreminjanje v razumevanjih skupnosti in identitete. Z uporabo *online* medijev lahko diaspore ustvarjajo nove virtualne sosesčine (Elkins, 1997), vendar zaenkrat pri slovenskih Avstralcih o posebnem elektronskem prostoru določene interesne skupine, ki bi se identificirala na podlagi etničnosti, še ne moremo govoriti. Identificiranje s slovenstvom namreč med drugimi in tretjimi generacijami Slovencev v Avstraliji (ki so potencialna skupina za ustvarjanje tovrstnega virtualnega prostora) ni tako številno in močno, da bi se etnična identiteta prekrila z identitetami, ki jih razvijajo v drugih okoljih in drugih družbenih skupinah.²⁵

²² Drugi sklop *slovenskih etničnih* spletnih strani, ki nastajajo v Avstraliji (Medijska hiša – www.glasslovenije.com.au), takšnih temeljev nima, predvsem zato, ker ni interaktiven (nima na primer možnosti razpravnih forumov).

²³ Sodeluje tudi nekaj potomcev Slovencev z drugih delov sveta. Zanimivo je še, da se v razpravnih forumih pojavljajo nekateri, ki so le malo povezani s Slovenci ali slovensko skupnostjo (znanca nekega Slovenca na primer zanima prevod določene besedne zveze v slovenščino).

²⁴ Brez telesne identitete niti ne more biti kake druge identitete (Južnič, 1993: 17).

²⁵ Živimo v več družbenih skupinah ali celoskupnostih. David J. Elkins (1999) pravi, da vsaka skupnost, skupina ali kategorija zastavlja posamezniku vprašanja o tem, kdo je: Kdo mi je podoben? S kom imam podobne interese? S kom sem skupaj v »istem čolnu«? Ugotavlja, da ljudje nimamo

Za naraščajočo kompleksnost etnične identifikacije – ki naj bi bila takšna predvsem zaradi naraščajoče globalizacije in napredujoče tehnologije (o kompleksnosti pa lahko govorimo tudi v zvezi z multikulturnim okoljem, kot je avstralsko) – so postrukturalisti uvedli koncept *hibridnosti* (Modood in drugi, 1994; Bradley, 1996, v: Hall, 1992: 310). Hibridnost opredeljujejo kot posledico globalne družbe, kjer ni nobenih »čistih« kultur in kjer so komunikacijska tehnologija, migracije in potovanja pripeljala do kulturne hibridizacije ter povečane etnične fragmentacije vseh kultur.²⁶ V skladu s tem pogledom večplastne hibridne etnične identitete ponujajo *tretji prostor* kot alternativo asimilaciji v le eno kulturo. Hibridnost pomeni »naseliti vsaj dve identiteti, govoriti dva jezika, prevajati in razpravljati med njima« (Hall, 1992: 310). Pojem hibridnosti pa ne uspe pojasniti nekaterih težav, na primer tistih, ki nastajajo ob spajanju dveh kultur, ki si nista podobni ali ki nista približno enako močni, če je ena manjšinska in druga večinska (kot sta slovenska in avstralska v Avstraliji). Robert Young (1996) ugotavlja, da lahko trditve o tem, da vsi postajamo globalni, hibridni in diasporični, postavljajo le tisti, ki imajo moč, in dodaja: »heterogenost, kulturna izmenjava in raznolikost so zdaj postali sestavni deli samozavedne identitete sodobne družbe« (Young, 1996: 4). Če so hibridne družbene identitete značilne za sodobni svet, potem ne bi smeli opažati toliko prizadevanj za kulturno hegemonijo in mehanizmov, ki to podpirajo. »Hibridnost je povezana s spajanjem kultur in ne z njihovo kulturno različnostjo« (Anthias, 2001: 621), kot takšna pa celo nasprotuje osrednji ideji multikulturalizma.

Težko bi rekli, da se v slovenskem primeru pojavlja nova hibridna identiteta. Bolj verjetno je, da ljudje ločeno posvojijo dualni/multipli čut dveh ali več identitet. Doma so otroci izseljencev Slovenci, v službi so Avstralci. Ko v službi srečajo nekoga s slovenskimi koreninami, spet za trenutek postanejo Slovenci. Ko pridejo v banko, so Avstralci, ko pridejo v slovensko cerkev, so Slovenci. In tako naprej. Pri tem se lahko naslonimo na koncept premakljivih, preklaplajočih in fluktuirajočih identitet (Južnič, 1993: 132–138), ki pa to niso tako pogosto, kot so bile pri prvi generaciji Slovencev v Avstraliji. Druga generacija etnične identitete »preklaplja« le včasih in še to prostovoljno.

Model za tretjo generacijo, vnuke prvih Slovencev v Avstraliji, je rezultat predvidevanj. Pripadniki tretje generacije so večinoma še otroci ali mladostniki in njihove etnične identitete se šele oblikujejo. Pri tretji generaciji bo oprijemljivih etničnih elementov verjetno še manj, ohranjanje (delne) etnične identitete bo vedno manj vezano na tradicionalno skupnost. Tudi ustnega izročila ne bodo več toliko deležni. Njihove etnične identitete bodo najverjetneje deljene, multiple zaradi odraščanja v etnično mešanih družinah. Morda bo pri nekaterih prevladala le ena etnična identiteta, mogoče

---

ene same, prevladujoče in vseobsegajoče vrednote, interesa ali skupnosti in morda niti ni enega samega jaza (*self*).

²⁶ »Vrsta avtorjev (Hannerz, 1996; Friedman, 2000; Fernandes, 2002) zagovarja tezo, da so pogoji globalne mobilnosti odgovorni za nove načine preseganja nacionalnih omejitev. V tem procesu prihaja do stapljanja različnih nacionalnih identitetnih vzorcev, njihovega reformiranja in vnovičnega porajanja v novih hibridnih oblikah« (Skrbiš, 2003: 13).

bodo različna etnična ozadja skušali spojiti, morda ne bodo izražali nobene specifične etnične identitete. Politika multikulturalizma bo v prihodnje skoraj gotovo še v večji meri vplivala na to, da bodo le določeni simboli javni in vidni. To pa bodo verjetno etnični simboli, ki jim bodo posamezniki sledili tudi v zasebnih življenjih. Etničnost, ki so jo prinesli s seboj njihovi stari starši, skoraj gotovo ne bo več intenzivna. Vendar pa mladi veliko bolj globalno gledajo na svojo etničnost ter iščejo možnosti in prednosti v njej. Sprejemajo vidike etničnosti, za katere menijo, da jim koristijo in so jim blizu, ne sprejemajo pa tistih, ki jim niso. Vidni sta komponenti selekcije in izbire, etničnost pa postaja vse bolj prostovoljna. Tako je zdaj že v drugi generaciji, še v večji meri se bo to verjetno nadaljevalo v tretji.

SKLEP

»Ne vem, zakaj, to je težko, torej skoraj iracionalno, zakaj hočem biti Slovenec tudi v Avstraliji. Nekaj je racionalnega, nekaj pa je globlje, tako kot Ayers Rock. Tisto, kar ga vidimo, ga je samo ena tretjina, dve tretjini pa ga je pod peskom. Za ravnotežje recimo. Tako je tudi to, zakaj hočem biti Slovenec. Nekaj racionalnega, nekaj iracionalnega, srce ima razloge, ki jih razum ne pozna, je rekel Pascal.«

(Pater Ciril Božič, slovenski duhovnik v Melbournu)

Raziskava in analiza terenskega dela med pripadniki druge generacije, otroki slovenskih izseljencev v Melbournu, je nakazala, da identificiranje z etničnimi okviri odseva novost – možnost izbire že med drugo generacijo. Identificirati se na podlagi etničnosti ali ne odseva upadajoč vpliv etničnih identitet v vsakdanjem življenju posameznika ter porast življenjskih možnosti, neodvisnih od posameznikovih etničnih okvirov. Subjektivna narava izbire, nagnjenost k etničnosti (in izbiranje etničnosti) je nedvomno rezultat popuščanja moči in manjše notranje koherence etničnih skupin. Jasno je postalo, da so etnične (kulturne) vsebine – etnični ostanki in njihovi pomeni – dinamični konglomerat elementov in značilnosti, ki se ljudem zdijo etnično pomembne (se lahko z njimi identificirajo) in ne le stabilni povzetek značilnosti in kulturnih danosti. Kljub temu pa pri drugi generaciji verjetno še ne moremo govoriti o popolnoma svobodni izbiri etnične identitete, saj je etničnost še vedno kolektivni fenomen in zato predvideva obstoj določene kolektivitete. Trenutni procesi ohranjanja etnične identitete kažejo na kompleksnost odnosa med individualnim in kolektivnim v rekonstrukciji in reprodukciji etnične identitete in etnične kulture.

Konstruiranje in funkcioniranje etničnosti se kaže kot dinamičen proces, ki se razvija skozi življenjski krog skupine in posameznika. Pri tem sodeluje tudi politika multikulturalizma, ki vsaj na površju ljudi ozavešča o obstoju množice različnih kultur, omogoča heterogenost in razraščanje različnih kulturnih praks ter »med ljudi širi toleranco«. Vendar pa to še vedno ne pomeni, da je izpolnjena tudi pomembna ideja

multikulturalizma, ki govori o enakih možnostih za vse pripadnike vseh etničnih skupin. Simbolična etničnost se kaže pri potomcih priseljencev v avstralski družbi večinoma kot pozitivna, za nekatere ljudi pa je lahko kljub temu tudi negativna.²⁷ Res je namreč, da je etničnost fleksibilna, simbolična in prostovoljna za belega Avstralca srednjega razreda, nasprotno pa lahko verjetno rečemo za Avstralca kakega izmed azijskih porekel. Družbene in politične posledice večine drugih porekel, kot je belo evropejsko, večinoma niso simbolične, pa tudi prostovoljne ne. So realne in pogosto boleče. »Dokler bomo tako rasno kot etnično identiteto povezovali z razredno stratifikacijo ali askriptivne značilnosti uporabljali za dodeljevanje nagrad v družbi, bo etnična identiteta veliko več kot le individualna odločitev,« pravi Watersova in dodaja: »moramo se zavedati, da so nekateri deli etničnih tradicij belcev tudi seksistični, rasistični, plemenski in ozkogledni« (Waters, 1990: 168). Posamezniki velikokrat ne vidijo ene izmed pomembnih možnosti simbolične etničnosti—»možnost zavrnitve delov svojih tradicij, ki povzročajo diskriminacijo« (ibid.).

Pri slovenskih Avstralcih druge generacije v mestu Melbourne bi bilo pesimistično napovedovati popoln zaton slovenske etničnosti že pri tretji generaciji. Treba je razumeti, da so potomci Slovencev v Avstraliji Avstralci in ne Slovenci in da zato pri njih prevladujejo avstralski elementi v vseh vidikih njihovih življenj. Ohranjanje simboličnih delčkov slovenske kulture zanje navadno pomeni intimno doživetje, pogosto povezano s preteklostjo. V nekaterih primerih pa lahko občutenje lastnih etničnih korenin in kulture prednikov postane temelj širših razumevanj, globalnih pogledov ter iskanj novih možnosti; tako posamezniki etnično identiteto na jhitreje iz zasebne sfere prenesejo v javno.

Pri procesu izbire med etničnimi identitetami (predvsem v času posameznikove socializacije) sodelujejo mediji, večinoma večinski, v manjši meri pa tudi etnični, ki skupaj z nekaterimi drugimi akterji konstruirajo družbeno lestvico etničnih skupin v multikulturnem okolju. Slovenski etnični radijski program v Melbournu s tradicionalno obliko, nespreminjajočim se programom, voditelji, strukturo, pa tudi s težnjo po služenju publiki prve generacije na drugo generacijo v času socializacije v veliki meri ni vplival, prav tako tega ne počne zdaj. Sodelovanje druge generacije pri radijskem programu pomeni bolj željo po izražanju etničnosti skupine ljudi druge generacije. Internet kot interaktivna, dinamična medijska oblika bi lahko imela specifično vlogo v možnosti ustvarjanja neke vrste omrežene diasporične skupnosti, razpravnega prostora za vse, ki se čutijo povezani in zavezani ter predvsem čutijo potrebo, da se v svojem dinamičnem življenju »nekam zasidrajo«.

»Ja, saj se vidi to v Ameriki. Da identiteta je zdaj, štiri, pet generacij nazaj glasba ali pa potica in ... kako bojo znali slovensko pet generacij nazaj. So

²⁷ Pri posamezniku recimo utrjuje nekatera negativna stališča, na skupinski ravni pa lahko na primer preprečuje enake življenjske možnosti in povzroča neenakost, na primer pri pridobivanju delovnih mest, izbiri prostora naselitve, pridobitvi bančnih posojil.

Američani, forget it (pozabi)! Ampak lepo je, da čutijo, da, you know (veš), pet generacij nazaj vemo, da so pršli iz tiste dežele, to potico jeli, to glasbo so slišali, tako je. In zakaj se učit slovensko? Saj bo vse šlo v three, four generations (treh, štirih generacijah) (...) Ampak če čutiš, moraš. Če bi kar pozabila vse, nisem cel človek. Kar se čutim zdaj. Tudi če vem, da moji otroci ne bojo znali. Moraš vse naredit, da si človek zdaj. In kar se jaz počutim, sem pol Slovenka, sem avstralska Slovenka.» (l. št. 7)

Pomen novejšega elektronskega medija bo pri etničnih skupinah skoraj gotovo nekoliko večji v prihodnosti, predvsem zaradi neteritorialnega značaja tehnologije in prilagoditve vsakemu posamezniku posebej. Vendar pa etnični internet pri Slovencih verjetno (zaenkrat še) ne bo mogel ustvariti virtualnih skupnosti brez klasičnega stika *face to face*. Zaradi vse večje homogenizacije posamezniki težijo k poudarjanju lastnih posebnosti, s katerimi se razlikujejo od drugih. Etnične skupnosti (tudi delno zamišljene), kamor se lahko zatečeš tu in tam, bodo tudi v prihodnosti ponujale neko stabilnost v spreminjajočem se svetu.

LITERATURA

- Alba, Richard (1990): *Ethnic Identity: The Transformation of White America*. New Haven, New York: Yale University Press.
- Anthias, Floya (2001), New hybridities, old concepts: the limits of 'culture', *Ethnic and Racial Studies*, 24, 4, str. 619–641.
- Ceferin, Aleksandra (2003): *Slovenian Language in Australia: 25 years of Slovenian Language in Victorian Schools: Institute for Slovenian Studies of Victoria 1977–2002*. Clayton North: Institute for Slovenian Studies of Victoria.
- Elkins, David J. (1997), Globalization, Telecommunication and Virtual Ethnic Communities, *International Political Science Review*, 18, 2, 139–152.
- Elkins, David J. (1999), Think Locally, Act Globally: Reflections on Virtual Neighbourhoods, *Javnost/The Public*, 6, 1, 37–54.
- Gans, Herbert J. (1979), Symbolic Ethnicity: the Future of Ethnic Groups and Cultures in America, *Ethnic and Racial Studies*, 1, 1, str. 1–20.
- Gans, Herbert J. (1994), Symbolic Ethnicity and Symbolic Religiosity: Towards a Comparison of Ethnic and Religious Acculturation, *Ethnic and Racial Studies*, 17, 4, str. 557–592.
- Glazer, Nathan in Moynihan, Daniel P. (1996), "Beyond the Melting Pot", *Ethnicity* (uredila John Hutchinson in Anthony D. Smith, New York, Oxford: Oxford University Press, str. 135–138.
- Hall, Stuart (1997), "Introduction. Who needs Identity?", *Questions of Cultural Identity* (uredila Stuart Hall in Paul Du Gay), London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, str. 117.

- Hutchinson, John (1996), "Ethnicity and Multiculturalism in Immigrant Societies", *Ethnicity* (uredila John Hutchinson in Anthony D. Smith, New York, Oxford: Oxford University Press, str. 374–378.
- Hutchinson, John (2000), Ethnicity and modern nations, *Ethnic and Racial Studies*, 23, 4, str. 651–669.
- Južnič, Stane (1993): *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lukšič Hacin, Marina (1999): *Multikulturalizem in migracije*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Mallapragada, Madhavi (2000), "The Indian Diaspora in the USA and around the Web", *Web. Studies: Rewriting Media Studies for the Digital Age* (uredil David Gauntlett), London: Arnold, str. 179–185.
- Mlinar, Zdravko (1994): *Individuacija in globalizacija v prostoru*. Ljubljana: SAZU.
- Poole, Elizabeth (2002), Networking Islam: The Democratising potential of new Technologies in relation to Muslim Communities, *Javnost/ The public*, 9, 1, str. 51–64.
- Rheingold, Howard (2000), "Community Development in the Cybersociety of the Future". *Web. Studies: Rewriting Media Studies for the Digital Age* (uredil David Gauntlett), London: Arnold, str. 170–179.
- Skrbiš, Zlatko (1999): *Long-distance Nationalism: Diaporas, Homelands and Identities*. Aldershot: Ashage.
- Skrbiš, Zlatko (2003), Diasporično slovenstvo: politika, nacionalizem in mobilnost, *Družboslovne razprave*, 19, 42, str. 9–20.
- Waters, Mary C. (1990): *Ethnic option; Choosing Identities in America*. Berkley, Los Angeles, Oxford: University of California press.
- Young, Robert (1996): *Colonial Desire: Hybridity in Theory, Culture and Race*, London: Routledge.

Intervjuji: zasebni arhiv.

SUMMARY

TRANSFORMATION OF ETHNICITY: MOVE TO PUBLIC EXPRESSING SYMBOLIC ETHNIC IDENTITY

Maša Mikola

With children of Slovene emigrants in Australia who came to the south continent mainly in the 50ies, 60ies and 70ies of the 20th century, we can follow a dynamic sensation of appurtenance, which is not unchangeably liable to certain patterns of the culture but can successfully steer between different aspects of that culture and among cultures themselves. In Australian society, already with the second generation Slovene ethnicity exhibits as flexible, symbolic and voluntary. On the one hand, it is still based on their personal

experiences connected with primary families and with the past, and on the other that same generation is experiencing ethnicity on another level, which frequently includes in public image of individuals. Identification with a certain ethnic group became in modern society at least fictive if not realistic a surety of broader understandings and global aspects. The media as well of the majority as the minority – ethnic, frequently influence on such a conviction as they bring it into public sphere. Ethnic media are active upon a much smaller population yet they reinforce ethnic identity in many ethnic groups and build public image of individual cultures. In the past, of ethnic programmes, radio ones were of greater importance. Today it seems their position is taken over by newer media.

One of many ethnic groups that create their own ethnic programme on two radio stations in Melbourne in Australia, the SBS and 3YYY, is the Slovene. The Slovene ethnic radio media serves almost exclusively the Slovene emigrants of the first generation and therefore does not include members of the second and third generations that at least partially identify themselves with this ethnicity. The characteristics of the Slovene programme are linked to physical proximity and to stereotype, traditional forms. As such, the Slovene ethnic radio programme does not influence in a larger proportion on forming or preserving ethnic identity of the second and next generations. The internet could offer a new and somewhat different a dynamics in the Slovene community in Australia, especially with ethnically coloured web sites of Thezaurus that Slovenes in Melbourne create. Web pages create new space for communication, interaction and debate (with discussion forums). Yet it is for people of Slovene descent in Australia almost impossible to predict whether ethnically aware individuals will use the internet as a principal field for reinforcement of their multiple ethnic identities. Such web sites can become an interactive canal for acquiring complex information on Slovene culture, on the basis of which the younger generations form their opinion on it and thus choose and define their own ethnic identity.